

BÖLÜM 21

İNSAN HAKLARI VE İNSAN HAYSIYETİ PENCERESİNDEN BIYOTIP SÖZLEŞMESİ

Mete Salih AKER¹

GİRİŞ

Hasta hekim ilişkisindeki iki kişiden biri esas olarak evrensel kümeyi oluşturmaktadır. Çünkü herkes hasta olabilir. Kadimden bu yana evrensel kümenin her elemanı bir şekilde “öteki” ile ilişki kurmuştur. Bu ilişkideki “öteki”, din adamı, simyacı, şifacı vb. kimliklerle kadimden beri karşısındakinin derdine deva olmaya çalışmaktadır. Her ne sıfatla olursa olsun konu hakkında hastadan, algıda daha bilgili olan “öteki”, hasta karşısında buyurgan olmuş, bu ikili arasındaki ilişki hiçbir zaman “eşitler arasındaki ilişki” olmamıştır. 12. yüzyılda rasyonel tıp eğitimin başlaması ile beraber şifacı yeryüzüne inmiş, şifa hekimin bilgisinde, bilgi ise bilimsel bilginin metodolojik ürünü olarak görülmeye başlanmıştır. Bu da, hastanın bilgisi ile hekimin bilgisi arasındaki makasın daha da açılmasına neden olmuştur. Hastaların, hekimlere ram olduğu bir ilişki şekline dönüşmüştür. Şam, kaman gibi tanrının temsilcisi olduğuna inançla hastanın ram olduğu “öteki”, rasyonel tıp eğitiminin sağladığı asimetrik bilgi birikiminin sağladığı üstünlük ile bilgisine ram olunan olmuştur.

Bilgi üretimi gökyüzünden yeryüzüne inince hukukta da bireyin lehine hızla yol alınmaya başlamış, anayasacılık hareketleri önce erk-birey, daha sonra birey-birey ilişkilerinde gittikçe dez avantajlı kişi/gruplar için koruma kalkanları oluşturmaya başlamıştır.

Eğitimin yaygınlaşması, bilginin tabana yayılmaya başlaması ve hukukun sağladığı birey olma bilinci ile beraber, şifa dağıtanların eylemleri haklı olarak sorgulanmaya başlanmıştır. Aydınlanma ile beraber ivme kazanan bu sorgulama süreci, bilginin her an her yerden ulaşılabilir olduğu dijital devrim ile beraber had safha-

¹ Dr., Bilkent Üniversitesi Sağlık Merkezi, amete@bilkent.edu.tr

ve/veya yaşam sonu kararlarımda benden başka birinin alacağı kararların sonuçlarını yaşamak veya katlanmak ne kadar adil olabilir. Öte yandan tıbbın uygulayıcısı olarak, aldığım vekaletle iş yapan bir hekim olarak, başkasının yaşamı ve/veya ölümü hakkında niye alınacak kararlarda tercihte bulunmak zorunda olayım? Tercihle bulunmak zorunda kalmadığım durumlarda, niçin hastayı bekleyen yakınlarının tercihleri ile hastanın tercihleri konusunda arada kalayım? Felsefe ve doğal hukuk bu tercihlerin, kişiye, özneye bağlı olduğunu belirlemiştir. Seyahatin bu kadar kolay olduğu günümüzde bir gereklilik olarak uluslararası hukuk, kadim insanlık birikimini pozitif hukuka taşımıştır. Daha çok ülke tarafından kabul edilip daha çok hukuk açısından çapa olması amaçlanmış ve sadece temel bazı haklar kabul edilmiştir.

Tıbbın ve biyolojinin uygulanması bakımından insan hakları ve insan haysiyeti sözleşmesi, ismiyle müsemma olarak, tıbbi uygulamaya maruz kalan hasta ile biyolojinin öznesi olan denek veya sağlıklı insanı, onuru, haysiyeti ve hakları bakımından koruma altına almıştır. Sözleşmenin konu ettiği konularda çalışan profesyoneller, sözleşmenin içeriğini bilmeseler dahi, sözleşme Oviedo sözleşmesi olarak değil de, insan hakları ve insan haysiyeti sözleşmesi olarak anılsa bile, yapıp ettiklerinde daha doğru kararlar alabilecekleridir. Sadece, “insan hakları”, insan haysiyeti “ve “önür” kelimelerinin geçmesi bile çerçeveleme etkisi¹⁷bakımından zihinlerde olumlu etkiler oluşturacaktır.

KAYNAKLAR

- ÇOBANOĞLU Nesrin: Tıp Etiğinden Tıp Hukukuna Hasta Hakkı Olarak Aydınlatılmış Onam, Sağlık Hukuku Digestası, Ankara Barosu Yayınları, 2009, 70-85
- DEMİR, Gök Zuhal, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/788740>
- EMİROĞLU, Haluk: Roma Hukukunda Vekalet Sözleşmesi (Mandatum) ve Hukuki İşlemlerde Temsil, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/283/2582.pdf>
- KATAĞLU,Tuğrul:Türk Hukukunun Bir Parçası Olarak Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi, AÜHFĐ 2016, s 163
- KORKMAZ, Bengi Sayın: Roma Hukuku'nda Vekalet Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s 19-35
- KORKUT Levent; İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4 (2), Güz 2017, 43-82
- KUÇURADİ Ioanna; İnsan Haklarına Dayalı Anayasa Veya Devlet Kavramı, <https://www.anayasa.gov.tr/media/4801/kucuradi.pdf>
- KURTOĞLU Ayşe/ARDA Berna: Türkiye Klinikleri J.Med Ethics. 2020, 28(3);384-402
- METİN, Sevtap: Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk, XII Levha, İstanbul, 2010
- RİCHARĐ H. Thaler, CASS R. Sunstein, Dürüme, Pegasus, İstanbul, 2017, s.38-42
- SOYASLAN Doğan: Hekimlerin Ceza Hukuku Yönünden Sorumluluğu, Sağlık Hukuku Digestası, s.235 <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/1940-2010/kitaplar/pdf/s/sdigesta.pdf>
- THALER Richard/ SUNSTEİN Cass: Dürüme, Pegasus, İstanbul, 2017, s.75-98 <https://evrimagaci.org/tramvay-problemleri-ve-etik-ikilem-sorulari-siz-olsaniz-ne-yapardiniz-1563>
- 13.HD.9.6.2014, 2014/14297-18011
- 13.HD.26.5.2104,2013/1816-16265
- 13.HD.8.3.2012, 8577-2012/6062
- 13.HD.23.1.2012,2011/6393-2012/775

¹⁷ DEMİR Gök Zuhal, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/788740>